

Innhold

Forord	5
---------------------	---

Kapittel 1

FNs konvensjon om barnets rettigheter	19
--	----

Lucy Smith

1.1 Bakgrunn	19
1.2 En helhetlig konvensjon	20
1.3 Reservasjoner (forbehold)	20
1.4 Generelle prinsipper	21
1.5 Gjennomføring av konvensjonen	21
1.6 Overvåking av statenes gjennomføring av konvensjonen	24
1.7 Selvkraft	26
1.8 Tolking av konvensjonen	26
1.9 Særlig om dynamisk tolking	28
1.10 Barnekonvensjonens stilling i Norge	29
1.11 Barnekonvensjonen som rettskilde i nasjonale saker	30
1.12 Kort om første og andre tilleggsprotokoll	31
1.13 Generelt om barnekonvensjonens betydning	32

Kapittel 2

Retten til ikke-diskriminering	34
---	----

Frøydis Heyerdahl

2.1 Innledning	34
2.1.1 Oversikt	34
2.1.2 Kort om diskrimineringsvernet i norsk rett	36
2.1.3 Håndhevingsorganer	37
2.2 Ikke-diskrimineringsvernet i barnekonvensjonen	38
2.2.1 Hva betyr diskriminering i barnekonvensjonen artikkel 2 (1)?	39
2.2.2 Hva er diskrimineringsgrunnlag i artikkel 2 (1)?	43
2.2.3 Ansvar for å oppfylle retten til ikke-diskriminering ...	50
2.2.4 Hvem er beskyttet av diskrimineringsvernet?	52
2.2.5 Bevisbyrden	52
2.2.6 Artikkel 2 (2)	53
2.3 Avslutning	53

Kapittel 3**Hensynet til barnets beste** 55*Trude Haugli*

- 3.1 Innledning 55
- 3.2 Den internasjonale forståelsen av artikkel 3 nr. 1 –
tre dimensjoner 57
 - 3.2.1 Utgangspunkt 57
 - 3.2.2 Juridisk analyse av artikkel 3 nr. 1 58
 - 3.2.3 Momenter i en barnets beste-vurdering 61
- 3.3 Andre artikler hvor det kreves at hensynet til barnets
beste vurderes 64
- 3.4 Artikkel 3 nr. 2 – generelt om beskyttelse og omsorg 65
- 3.5 Artikkel 3 nr. 3 – generelt om institusjoner og tjenester 66
- 3.6 Barnets beste på nasjonalt nivå 67
 - 3.6.1 Kravet til nasjonal gjennomføring 67
 - 3.6.2 Barnets beste i nasjonal lovgivning 67
 - 3.6.3 Nærmere om noen sentrale lovbestemmelser 69
 - 3.6.4 Om barnets beste-vurderingen i enkeltsaker 73
 - 3.6.5 Barnets beste i planlegging og forvaltning 76
- 3.7 Til slutt 78

Kapittel 4**Prinsippet om barnets rett til liv, overlevelse og optimal utvikling** .. 79*Elin Saga Kjørholt*

- 4.1 Innledning – artikkel 6 som generelt prinsipp 79
- 4.2 Den internasjonale forståelsen av artikkel 6 80
 - 4.2.1 Oversikt 80
 - 4.2.2 Retten til liv 81
 - 4.2.3 Når livet begynner 82
 - 4.2.4 Retten til overlevelse 83
 - 4.2.5 Retten til optimal utvikling 85
- 4.3 Retten til liv, overlevelse og utvikling i norsk rett 90
 - 4.3.1 Innledning 90
 - 4.3.2 Utfordringer i Norge 90
 - 4.3.3 Retten til liv 91
 - 4.3.4 Retten til overlevelse 91
- 4.4 Retten til optimal utvikling i norsk rett 93
 - 4.4.1 Grunnloven § 104 93
 - 4.4.2 Retten til omsorg – barnevern 94
 - 4.4.3 Rett til beskyttelse mot vold og seksuelle overgrep 95
 - 4.4.4 Rett til deltakelse og tilrettelegging for barn med
funksjonsnedsettelse 96

4.4.5	Rett til utdanning og utdanningens innhold	96
4.4.6	Barn med særlige behov	97

Kapittel 5

Barns rett til å bli hørt	98
--	-----------

Kirsten Sandberg

5.1	Generelt om artikkel 12	98
5.2	Forholdet til andre rettigheter	101
5.3	Barn som gruppe	102
5.3.1	Innledning	102
5.3.2	I familien	102
5.3.3	På skolen	103
5.3.4	I samfunnslivet	104
5.3.4.1	Barnekonvensjonen	104
5.3.4.2	Norge	105
5.4	Generelt om retten til å bli hørt i enkeltsaker	107
5.5	Hvilke barn har rett til å bli hørt i enkeltsaker?	108
5.6	I hvilke saker gjelder retten?	110
5.6.1	Barnekonvensjonen	110
5.6.2	Barn og foreldre	111
5.6.3	Barnevern	113
5.6.4	Andre sivile rettssaker	114
5.6.5	Adopsjon og vergemål	114
5.6.6	Religiøse forhold	114
5.6.7	Helse	115
5.6.8	Forvaltningsloven mv.	115
5.7	Hvem skal snakke med barnet?	116
5.8	Uttrykke seg fritt	120
5.9	Når i saken skal barnet høres?	122
5.10	Informasjon på forhånd	123
5.11	Vekten av barnets mening	124
5.12	Synliggjøring av barnets mening	127
5.13	Tilbakemelding til barnet	127
5.14	Klagerett	128
5.15	Avslutning	129

Kapittel 6

Sivile rettigheter og friheter	131
---	------------

Njål Høstmælingen

6.1	Innledning	131
6.2	Retten til registrering, navn, statsborgerskap og til å kjenne og få omsorg fra sine foreldre	132
6.2.1	Fødselsregistrering	132

6.2.2	Navn	133
6.2.3	Statsborgerskap	134
6.2.4	Kjennskap til foreldrene	135
6.2.5	Omsorg fra foreldrene	137
6.3	Retten til å bevare sin identitet	138
6.4	Retten til ytringsfrihet og til å søke og motta informasjon	140
6.5	Retten til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet	142
6.6	Retten til organisasjonsfrihet og fredelige sammenkomster	147
6.7	Retten til privatliv	150
6.8	Massemedier og retten til tilgang til egnet informasjon	153
6.9	Avslutning	155

Kapittel 7

Rettigheter for barn i konflikt med loven 157

Mette Yvonne Larsen

7.1	Innledning	157
7.2	Oversikt over artikkel 40 og artikkel 37	158
7.3	Oversikt over utvalgte bestemmelser i straffeprosessloven	160
7.4	Oversikt over utvalgte bestemmelser i forslaget til ny straffeprosesslov	161
7.5	Forholdet mellom barnekonvensjonen og straffeprosesslovens regler	162
7.5.1	Overordnede prinsipper for behandling av barn i straffesystemet	162
7.5.2	Artikkel 40 nr. 1 – retten til å behandles med respekt og verdighet	163
7.5.3	Artikkel 40 nr. 2 b (i) – retten til «fair trial»	164
7.5.4	Artikkel 40 nr. 2 b (ii) – retten til å la seg bistå av forsvarer eller annen rådgiver	164
7.5.5	Artikkel 40 nr. 2 b (iii) – retten til en prosess uten forsinkelse	165
7.5.6	Artikkel 40 nr. 2 b (iv) – retten til ikke å bli tvunget til å avgi forklaring	166
7.5.7	Artikkel 40 nr. 2 b (v) – retten til å få saken sin prøvet av en høyere domstol	166
7.5.8	Artikkel 40 nr. 2 b (vi) – retten til tolk på det offentliges bekostning	166
7.5.9	Artikkel 40 nr. 2 b (vii) – retten til privatliv	166
7.5.10	Artikkel 37 – barn i varetekt eller under soning	167
7.6	Barnekonvensjonens artikkel 37 og 40 i straffeloven og norsk rettspraksis	170
7.6.1	Bestemmelser om barn i konflikt med loven i straffeloven av 2005	170

7.6.2	Bruken av artikkel 40	171
7.6.3	Bruken av artikkel 37 i straffutmåling	172
7.6.4	Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging	175
7.6.5	Artikkel 37 ved varetektsfengsling	176
7.6.6	Kommentar	176
7.7	Oppsummering	177

Kapittel 8

Barns rett til familie og omsorg, særlig om barnevernet 178

Elisabeth Gording Stang

8.1	Innledning	178
8.2	Retten til familie og familieliv	181
8.2.1	Rett til identitet og til omsorg fra foreldre	181
8.2.2	Rett til vern mot ulovlige inngrep i familielivet	184
8.3	Retten til hjelp og omsorg fra barnevernet	191
8.3.1	Innledning	191
8.3.2	Vern mot vold, misbruk, vanskjøtsel m.m.	192
8.3.3	Barns rett til nødvendige tiltak etter barnevernloven	196
8.3.4	Rett til å delta i saken	198
8.3.5	Den konkrete plasseringen av barn under offentlig omsorg	200
8.3.6	Tilsyn med barn som er plassert av barnevernet	202
8.3.7	Adopsjon av barn som er tatt under omsorg av barnevernet	204
8.4	Avslutning	206

Kapittel 9

Barns rett til den høyest oppnåelige helsestandard 208

Henriette Sinding Aasen og Marit Halvorsen

9.1	Innledning	209
9.2	Nærmere om innholdet i artikkel 24	210
9.2.1	Helsebegrepet i artikkel 24	210
9.2.2	Andre bestemmelser av betydning for helse	211
9.2.3	Folkehelseperspektivet	211
9.2.4	Ikke-diskriminering	212
9.2.5	Rett til å bli hørt	212
9.2.6	Barnets beste	214
9.2.7	Konkrete tiltak. Særlig om primærhelsetjenestens betydning	215
9.2.8	Mødrehelse	216
9.2.9	Utdanning og informasjon	217
9.2.10	Forebyggende helseomsorg, foreldreveiledning og familieplanlegging	217

9.2.11	Helseskadelige praksiser	217
9.2.12	Internasjonalt samarbeid	218
9.3	Aktuelle spørsmål ved bruk av artikkel 24 i norsk rett.	219
9.3.1	Oversikt	219
9.3.2	Rett til helsehjelp – hovedregler.	219
9.3.3	Helsehjelp til barn uten fast opphold. Betaling for tjenester	220
9.3.4	Helsestasjoner, skolehelsetjeneste og tannhelsetjeneste	222
9.3.5	Helseproblemer og utfordringer blant barn og unge i Norge	223
9.3.6	Underliggende faktorer for å sikre god helse.	224
9.3.7	Psykisk helsevern	225
9.3.8	Særlig om kjønnslemlestelse av jenter	227
9.4	Oppsummering og konklusjon	229

Kapittel 10

Rettigheter for barn med funksjonsnedsettelse

Aslak Syse

10.1	Innledning.	231
10.1.1	Om barn og funksjonsnedsettelse	231
10.1.2	Barn med funksjonsnedsettelse og diskrimineringsvern	233
10.1.3	Framstillingen videre	237
10.2	Hvem er funksjonshemmede barn i konvensjonens forstand? ...	238
10.2.1	Problemstilling	238
10.2.2	Utgangspunktet: likeverd og likestilling	239
10.2.3	Perspektivskiftet	240
10.2.4	Funksjonshemmingsbegrepet i FN-konvensjonene	243
10.3	Generelt om funksjonshemmede barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon	246
10.4	Nærmere om barnekonvensjonen artikkel 23	250
10.4.1	Generelt om artikkel 23	250
10.4.2	Kort om andre aktuelle bestemmelser i barnekonvensjonen	252
10.4.3	Artikkel 23 nr. 1	255
10.4.4	Artikkel 23 nr. 2	258
10.4.5	Artikkel 23 nr. 3	260
10.4.6	Artikkel 23 nr. 4	261
10.5	Tilbakemeldinger fra FNs barnekomité: tilgjengelighet og tilrettelegging.	262
10.6	Avsluttende kommentarer	266

Kapittel 11**Retten til materiell velferd** 268*Mons Oppedal*

- 11.1 Innledning 268
- 11.2 Hva bestemmelsene sikrer 270
 - 11.2.1 Retten til sosial trygghet 271
 - 11.2.2 Retten til en tilstrekkelig (tilfredsstillende) levestandard 273
 - 11.2.3 Retten til omsorgsordninger mens foreldrene er fraværende på grunn av arbeid 278
- 11.3 Ansvar for oppfyllelse av forpliktelsene 279
- 11.4 Nærmere om barnekonvensjonens betydning for fattige barn . . . 281
 - 11.4.1 Innledning 281
 - 11.4.2 Det nasjonale minimumsnivået sett i forhold til kravene i artikkel 27 nr. 1 282
 - 11.4.3 Særlige spørsmål knyttet til det kommunale ansvaret for sosialhjelp 284
 - 11.4.4 Barnets prosessuelle rettsstilling i saker som gjelder dets levestandard 285
 - 11.4.5 Sluttkommentar 287

Kapittel 12**Retten til utdanning** 288*Silje Steinardotter Hasle*

- 12.1 Den internasjonale forståelsen av retten til utdanning 288
 - 12.1.1 Tilgang til utdanning 288
 - 12.1.2 Retten til læring – formålet med opplæringen 289
- 12.2 Tilgang til utdanning i Norge 291
 - 12.2.1 Innledning 291
 - 12.2.2 Rett til barnehage 293
 - 12.2.3 Rett til grunnskole 294
 - 12.2.4 Rett til videregående skole 295
 - 12.2.5 Plikten til universell utforming 296
 - 12.2.6 Fritak fra opplæring og vurdering 296
- 12.3 Retten til læring i Norge 297
 - 12.3.1 Innledning 297
 - 12.3.2 Inkluderende, likeverdig og tilpasset opplæring 297
 - 12.3.3 Barnets beste og retten til å bli hørt 299
 - 12.3.4 Retten til spesialundervisning 300
 - 12.3.5 Barn med funksjonsnedsettelse 302
 - 12.3.6 Barn i spesielt krevende livssituasjoner 304
 - 12.3.7 Samiske barn 305
 - 12.3.8 Barn som tilhører minoritetsgrupper 306

12.4	Menneskerettighetenes plass i opplæringen	308
12.5	Retten til et trygt og godt skolemiljø	309
12.5.1	Innledning	309
12.5.2	Elevens rettigheter og skolens plikter	310
12.5.3	Det fysiske skolemiljøet	312
12.6	Ordensregler og sanksjoner	313
12.6.1	Innledning	313
12.6.2	Forbud mot fysisk straff, makt og tvang	313
12.6.3	Utvisning og flytting av en elev	314
12.7	Avslutning	315
Kapittel 13		
Retten til lek og fritid		316
<i>Anne Trine Kjørholt</i>		
13.1	Innledning	316
13.2	Lek, «barnets beste» og «den gode barndom»	318
13.3	Lek i et utviklings- og utdanningsperspektiv	320
13.4	Små barn som sosiale aktører og retten til lek, hvile og fritid . . .	321
13.5	Deltakelse i kulturliv og kunstnerisk virksomhet	327
13.6	Deltakelse i «kulturlivet» – lek og fritid eller arbeid?	330
13.7	Lek og fritid som rettighet – avsluttende kommentarer	332
Kapittel 14		
Asylsøkende barns rettigheter		334
<i>Kirsten Sandberg</i>		
14.1	Innledning	334
14.2	Utlendingssaken	336
14.2.1	Hva sier barnekonvensjonen?	336
14.2.2	Barnekonvensjonens stilling i norsk utlendingsrett	336
14.2.3	Flykting, herunder beskyttelse mot hjemsendelse	338
14.2.4	Sterke menneskelige hensyn eller særlig tilknytning til riket	340
14.2.5	Høring av barnet, artikkel 12	343
14.2.6	Atskillelse fra foreldrene	344
14.2.7	Familiegjenforening	346
14.2.8	Særlig om betydningen av samvær	347
14.2.9	Utvisning	347
14.2.10	Vekten av barnets beste	350
14.2.11	Synliggjøring av barnets beste	353
14.3	Omsorgs- og livssituasjon	355
14.3.1	Innledning	355
14.3.2	Flyktingbarns krav på beskyttelse	356
14.3.3	Helse	358

14.3.4 Tilfredsstillende levestandard.	359
14.3.5 Utdanning.	360
14.3.6 Omsorg.	361
14.4 Avslutning.	366

Kapittel 15

Retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse 367

Ragnhild Hennem

15.1 Introduksjon	367
15.2 Beskyttelsen mot omsorgssvikt og overgrep – barnekonvensjonens artikkel 19	368
15.2.1 Utgangspunkt	368
15.2.2 Hva skal barn vernes mot?	368
15.2.3 På hvilken måte er statene forpliktet til å verne barn?	372
15.3 Hvordan er retten til vern mot omsorgssvikt og overgrep ivaretatt i norsk rett?	372
15.3.1 Generell forebyggende lovgivning	372
15.3.2 Særlig om vernet mot vold	373
15.3.3 Barn som er utsatt for eller vitne til vold i nære relasjoner	375
15.3.4 Bestemmelser som tar særlig sikte på å verne utsatte barn	377
15.4 Hvordan kan vernet styrkes og brukes mer aktivt i norsk rett?	379
15.4.1 Fysisk og psykisk mishandling av barn	379
15.4.2 Barn av foreldre som er psykisk syke eller rusmisbrukere	381
15.4.3 Barn som er vitne til vold	381
15.4.4 Overgrep og omsorgssvikt i institusjoner og mot særlig utsatte grupper	383
15.4.5 Beskyttelse mot skadelige praksiser	383
15.5 Vernet mot seksuell utnyttelse i artikkel 34	385
15.6 Hvordan er retten til vern mot seksuelle overgrep ivaretatt i norsk rett?	386
15.6.1 Generelt	386
15.6.2 Voldtekt og grov voldtekt av barn under 14 år – straffeloven §§ 299–301	387
15.6.3 Seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år – straffeloven §§ 302 og 303	388
15.6.4 Seksuell handling med barn under 16 år – straffeloven § 304	388
15.6.5 Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd – straffeloven § 305	388

15.6.6	Seksuell omgang med slektninger eller andre nærstående, straffeloven §§ 312–314.	389
15.6.7	Bestemmelser om politiattest.	389
15.6.8	Bestemmelsen om forbud mot kjøp av sex fra noen under 18 år.	390
15.6.9	Bestemmelsene om fremstillinger som seksualiserer barn og utstillingsforbud	390
15.6.10	Bestemmelsen om grooming	390
15.7	Hvordan kan vernet mot seksuelle overgrep styrkes og brukes mer aktivt i norsk rett?	391
15.7.1	Rettsapparatets behandling av saker om seksuelle overgrep mot barn	391
15.7.2	Barnevernets evne og vilje til å gripe fatt i saker om seksuelle overgrep mot barn.	392
15.7.3	Beskyttelse av barn på Internett	393
15.7.4	Behandling av voksne som utsetter barn for overgrep.	393
15.8	Statenes forpliktelse til å bekjempe handel med barn – artikkel 35.	394
15.9	Statenes forpliktelse til å følge opp barn som har vært utsatt for vold, overgrep og utnyttning – artikkel 39	395
15.10	Sammenfatning.	396

Kapittel 16

Barn av minoriteter og urfolk	397
--	------------

Hadi Strømmen Lile

16.1	Innledning.	397
16.2	Generelt om minoriteter og urfolk i barnekonvensjonen	397
16.2.1	Begrepene minoritet og urfolk.	398
16.3	Artikkel 30	400
16.3.1	Retten til sitt morsmål	401
16.3.2	Diskriminering og fordommer	403
16.3.3	Positive tiltak	404
16.3.4	Hva med utlendinger?	406
16.3.5	Land og vann	407
16.3.6	Skadelige tradisjoner	408
16.4	Konsultasjonsretten.	410
16.5	Særlig om opplæring etter artikkel 29 (1)	411
16.5.1	Artikkel 29 (1) bokstav b)	412
16.5.2	Artikkel 29 (1) bokstav d)	414

Kapittel 17**FNs barnekonvensjons tredje tilleggsprotokoll****om individuell klagerett** 417*Elin Saga Kjørholt*

17.1 Bakgrunnen for klageordningen 417

17.2 Status for behandling av klager 418

17.3 Hvorfor en egen klageordning for barn? 419

17.4 Individklage, statsklage og undersøkelsesprosedyre 420

17.5 Særlig om reglene for individuelle klager 420

17.5.1 Hvordan klageordningen ivaretar barnets beste 420

17.5.2 Hvem som har klageadgang 421

17.5.3 Hvilke saker som kan fremmes – avvisningskriterier 421

17.5.4 Saksbehandling 421

17.6 Enkelte spørsmål som har vært sentrale i utviklingen av den nye ordningen 422

17.6.1 Påvirkning av nasjonale rettssystemer 422

17.6.2 Hvordan man kan sikre at ordningen blir tilgjengelig for barn 423

17.6.3 Hvem som kan fremme en klage 424

17.7 Tilleggsprotokollen og Norge 424

17.7.1 Innledning 424

17.7.2 Den norske debatten om ratifisering 425

17.7.3 Behovet for å styrke barns rett til å klage 426

17.7.4 Ratifisering vil styrke barnets stilling i norsk rett 427

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 429**Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure** 447**Forkortelser** 456**Kilder** 457**Forfatterromtaler** 488**Domsregister** 493**Stikkordregister** 496